

İLAHİYAT FAKÜLTESİ YÜKSEK LİSANS ÖĞRENCİLERİNİN ALDIKLARI EĞİTİME İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ ÜZERİNE NİTEL BİR ÇALIŞMA: BATI KARADENİZ ÜNİVERSİTELERİ ÖRNEĞİ

Gönül TURAN

Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri
Kelam ve İslam Mezhepleri Tarihi Anabilim Dalı Yüksek Lisans-

gonul_207@hotmail.com

Doç. Dr. Adem SAĞIR

Karabük Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü -

ademsagir@karabuk.edu.tr

Özet

Din ve değerler eğitimi söz konusu olduğunda ilahiyat fakültelerinin birincil derecede önem taşıyan üniversite birimleri olduğu açıktır. Nitekim ilâhiyat fakültesi öğrencilerinin değer tercihleriyle ilgili araştırmalar da öğrencilerin dünya görüşlerinin ve buna bağlı olarak hayat tarzlarının oluşmasında dinin önemli bir etkiye sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Bu çalışmanın amacı, Türkiye’de din eğitiminin problemleri bağlamında yüksek lisans düzeyinde din eğitim ve öğretimi yapan kurumlardan ilahiyat fakültelerinin yüksek lisans ana bilim dallarını incelemektir. Çalışma temel bağlamını, üniversite eğitimi sonrası hem entelektüel olma hem de yüksek din eğitimi alma çabasını yansıtan yüksek lisans eğitiminin algılanma biçimlerini öğrenciler üzerinden değerlendirmeye odaklanmıştır. Araştırma Batı Karadeniz Üniversitelerindeki İlahiyat Fakülteleri bünyesinde yüksek lisans yapan öğrencilerin eğitim ve öğretimle ilgili tutumlarını ve algılarını anlamaya dönük hazırlanmıştır. Çalışma ile de ulaşılabilecek sonuçlar Türkiye’de yüksek lisans düzeyinde eğitim veren ilahiyat fakültelerindeki problemlere ışık tutmayı amaçlamaktadır. Çalışmada yöntem olarak görüşme tekniği kullanılmıştır. Çalışmanın anahtar kavramlarından olan ve öğrencilerin eğitimleri etrafında ortaya çıkarak onları olumsuz etkileyen sorunları ifade etmek üzere seçilen “problemler” kavramı, öğrencilerin kendi görüş ve yaklaşımları esas alınarak tespit edilmiştir. Araştırmada, ne amaçla yüksek lisans yapıldığı, programa kayıt olmadan önce bilinçli olunup olunmadığı, programın etkililiği ve katkıları ya da zorluklarının neler olduğunun tespiti, programda hoca-öğrenci etkileşiminin nasıl olduğu, kurumsal anlamda işleyişten memnun olunup olunmadığı, ders içeriklerinin yeterli olup olmadığı gibi temel sorular sorulmuştur.

Anahtar Kavramlar: Din, Eğitim, İlahiyat, Yüksek Lisans Eğitimi, Batı Karadeniz Üniversiteleri.

A QUALIFIED STUDY ON THE VIEWS OF GRADUATE STUDENTS RELATED IN EDUCATION OF THEOLOGY FACULTY: THE CASE of WESTERN BLACK SEA UNIVERSITIES

Abstract

It is obvious that faculty of theology is university unit that has capital importance when religion and volve education is a matter, for that matter, researchers about volve preferences of theology faculty students, reveal that religion has a great impact on students' world views and accordingly their lifestyles are being shaped. The aim of this study is to examine the deportment of master degree of theology faculties that teach religion education in master degree, in the context of problems in religion education in Turkey. The study has been focused the main context on evaluating the perception styles over students in master degree education which reflects both being intellectual and the effort to study religion in master degree after studying university education. This study will be written to understand students who are doing master degree in theology faculties of Western Black Sea Universities attitudes and perceptions about education and training. The results of this study will try to make clear the problems in theology faculties which are giving master degree education in Turkey. Interview technique will be used as a technique in this study. Problems, which are key words of this study and were chosen to express the issues coming out in the context of students' education that are affecting them negatively will be determined basing on students' own opinions and attitudes. In this study, main questions will be asked such as what the aim of studying master degree is, whether students are conscious as not before registration to the program, determining what the effectiveness and contributions or difficulties of the program are, how student-teacher interaction is, whether pleased in with the functioning or not in institutive area, whether the content of courses are enough or not.

Key words: Religion, Education, Theology, Master Degree, Universities of Western Black Sea.

1. GİRİŞ¹

Eğitim, bireylerin topluma kazandırılmaları sürecinde önemli basamaklardan birisidir. Böylece ailede kurumsal olmayan sosyalleşme biçimlerinin kurumsal süreçlere evriminin temel göstergeleri toplamı olarak tanımlanabilecektir. Bilgi ve görgünün artırıldığı bir süreç olmakla birlikte toplumsal statüleri tanımlayan becerilerin kazanımlarının da bir ifadesidir. Standardize edilmiş bir eğitim müfredatı ve kitlesel bir hale geldiği bağlamı

---

¹ Bu çalışmada elde edilen ilk veriler II. Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu'nda (26-28 Ekim 2017) bildiri şeklinde sunulmuştur. Bu çalışma aynı bildirinin genişletilmiş ve zenginleştirilmiş halinden oluşmaktadır.

düşünüldüğünde üniversite eğitiminin bireyler için tatmin edici olmadığı ve bireylerde yetersizlik hissi yarattığı görülmektedir. Bu hissini besleyici kaynaklarından birisi mezun sayısının gittikçe artışı, diğeri ise işsizlik oranlarının artışıdır. Burada yüksek lisans eğitiminin bir alternatif olarak ön plana çıktığı ve bireylerin kendilerini diğerlerinden ayırt etmek için kullanılan araçsal bir alana evrildiği görülmektedir. Artık lisans eğitimi toplumsal statü kazanımları için tatmin edici değildir ve lisansüstü eğitim akademik bağlamı dışına taşarak bireyleri tatmin ediciliğiyle anılmaya başlamıştır.

Lisansüstü eğitim, lisans eğitimi sonrası profesyonelleşmeyi içerisinde barındırmaktadır. Yüksek lisans ve doktora eğitimi ile sanat dallarında yapılan sanatta yeterlilik çalışması ve tıpta uzmanlık ile bunların gerektirdiği eğitim, öğretim, bilimsel araştırma ve uygulama etkinliklerinden oluşan bütünsel bir eğitim olarak tanımlanmaktadır (Sevinç, 2001). Günümüzün bilgi toplumu çağında insan sermayesinin daha donanımlı eğitim, sertifika ve benzeri süreçlerle elde ettiği bilgiyle önemli hale gelmesi, lisansüstü eğitimin önemini gittikçe artırmaktadır. Karaman ve Bakırcı (2010:96)'nın aktardığı bilgilere göre lisansüstü eğitim, üniversitelerde lisansız izleyen derecelere götüren, araştırma yoluyla bilim ve teknoloji üreten ve ülke kalkınmasına yön çizen bilim insanı yetiştirmeyi amaçlayan, planlı, programlı bir eğitim sürecini ifade eder. Aynı çalışmada farklı kaynaklardan aktarılan bilgilere göre lisansüstü eğitimin en temel katkısı bireye sağladığı uzmanlaşma olarak göze çarpmaktadır. Böylece araştırma yapabilen, üretken, ülke sorunlarıyla yakından ilgili, yaratıcı bireyleri yetiştiren eğitim programının adı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Lisansüstü eğitimin pek çok fonksiyonu içinde bilim adamı yetiştirme, entelektüel mülkiyet tabanını genişletici çalışmalar, bilim, teknoloji ve patent üretecek, araştırmacı ve kalifiye iş gücü yetiştirmek, Ar-Ge çalışmaları yaptırmak en öncelikli olanlarıdır (Türker, 2001:21). Lisans eğitimi yüksek öğretimde ana gövdeyi oluşturmakla beraber lisansüstü eğitimin stratejik değeri öne çıkmaya başlamıştır. İstenilen yüksek nitelikli insan gücü artık

lisansüstü düzeyde eğitimle yetiştirilmeye başlanmıştır. Önceleri lisans mezunu olmak ayrıcalıklı sayılırken, şimdilerde yüksek lisans ya da doktora eğitimi bireye ayrıcalık sağlamaktadır (Güven ve Tunç, 2007:157). Lisansüstü eğitimin veriliş şekline bakıldığında, Türkiye’de lisansüstü eğitim, 1970’li yıllara kadar 3-4 yıllık eğitimle tek kademeli olarak sadece doktora programı şeklinde uygulanmıştır. Doktora eğitimi o dönemde usta-çırak ilişkisi şeklinde yürütülmekteydi. Yüksek lisans eğitimi ise henüz programa alınmamıştır (Bozan, 2012: 180)

Tablo 1. Program Türlerine Göre Öğrenci Sayıları (2016-2017)

Yüksek Öğretim	Sayı	%
Önlisans	2.555.926	35,5
Lisans	4.071.579	56,6
Yüksek Lisans	480.215	6,7
Doktora	91.267	1,26
Toplam	7.198.987	100

Kaynak: https://istatistik.yok.gov.tr/yuksekogretimIstatistikleri/2017/2017_T1.pdf

Tabloya bakıldığında lisans öğrenci sayısının diğer istatistiklerinden yüksek olduğu görülmektedir. Lisansüstü eğitimde yer alan öğrenci sayılarına bakıldığında dünya ortalamasının oldukça altında olduğu görülmektedir. Ancak lisansüstü eğitimin gittikçe önem verilen bir alana dönüştüğü, YÖK’ün de bu konuda destek programları hazırladığı görülmektedir.

1970-1982 arası dönemde lisansüstü eğitimde ABD model alınarak lisansüstü eğitim master (yüksek lisans) ve doktora olarak kademelendirilmiş ve tez hazırlama şartı getirilmiştir. 1982 sonrası dönemde ise yüksek lisans ve doktora eğitimi için enstitüler kurulmuş, enstitülerle birlikte yüksek lisans ve doktora çalışmaları lisansüstü eğitim-öğretim yönetmeliğine bağlanmıştır. Daha sonra “yüksek lisans” şartının getirilmesiyle lisansüstü eğitim iki kademeli bir yapıya kavuşturulmuştur. 2547 sayılı Yüksek Öğretim Kanunu’nun 65. maddesi 13/b fıkrasına göre Lisansüstü öğretim esaslarının Üniversitelerarası Kurul tarafından çıkarılacak yönetmelikle düzenlenmesi kararlaştırılmıştır (Bozan, 2012:181).

Bireyler lisansüstü eğitim aşamalarında doktora programına başlamadan önce yüksek lisans eğitimi alırlar. Ülkemizde tezli ve tezsiz olmak üzere iki çeşit yüksek lisans programı bulunmaktadır. Tezli ve tezsiz yüksek lisans ise amaçları bakımından bazı farklılıklar içermektedir. Tezli yüksek lisans programının amacı, öğrencinin bilimsel araştırma yaparak bilgilere erişme, bilgiyi değerlendirme ve yorumlama yeteneğini kazanmasını sağlamaktır (Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği, Madde 9). Tezsiz yüksek lisans programının amacı, öğrenciye mesleki konuda bilgi kazandırmak ve mevcut bilginin uygulamada nasıl kullanılacağını göstermektir (Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği, Madde 14).

Hazırlanmış olan bu çalışmaya konu olması bakımından Türkiye’de yüksek din öğretimi de lisansüstü eğitim çerçevesinde nitelikli bireyler yetiştirme hedefinde çerçevelenmiştir. Lisansüstü eğitimin gerçekleştirildiği ilahiyat fakültelerinde, geçmişten bugüne akademik yapılanma ve programlar açısından önemli gelişmeler yaşanmıştır. Bu gelişmelerde ihtiyaçların, tecrübelerin, konuyla ilgili akademik ve bilimsel çalışmaların şüphesiz önemli etkileri olmuştur. Yükseköğretimdeki köklü değişikliklere paralel olarak 1982 yılında gerçekleştirilen düzenlemelerin ardından ilâhiyat fakültelerinde tek tip program uygulanmıştır. Ancak bu programın, istihdam alanlarına uygun eleman yetiştirme noktasında yeterli olmadığı görülmüştür. Zira ülkemizdeki ilâhiyat fakültelerinin görevleri, bilimsel bilgi üretmenin yanında ilâhiyat alanı için akademisyen; Diyanet İşleri Başkanlığı teşkilâtı için müftü, vâiz, Kur’an kursu öğreticisi vb. din görevlisi; ilk ve orta dereceli okullar için Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi öğretmeni; imam hatip liseleri için meslek dersleri öğretmeni yetiştirmek ve bütün bunların arasında iletişimi ve iş birliğini sağlayacak faaliyetlerde bulunmak gibi çok yönlü bir sahaya yayılmaktadır (Koç, 2003:25).

Bu görevlerin yerine getirebilmesi için, ihtisaslaşma ve branşlaşmayı esas gören programlarla, ilâhiyat fakülteleri 1998 yılında yeniden yapılandırılmıştır. Bu yeni süreç, istihdam alanlarına uygun eleman ve bilhassa öğretmen yetiştirmede önemli bir adım olmuştur (Koç, 2003:26).

Bununla birlikte, bu kurumların daha verimli hale getirilmesi için arayışlar sürmektedir. Bu arayışlarda objektif değerlendirmeler yapabilmek ve sağlıklı öneriler sunabilmek için sorunlarla ilgili bilimsel verilere ihtiyaç duyulmaktadır. Uygulanan programlarda amaçlar, içerik, eğitim durumlarının ve öğrenme yaşantılarının istenen ve beklenen davranışları geliştirmedeki etkililik dereceleri, yani değerlendirme (Ertürk, 2016:13) ve bunların uygulanmasında birinci derecede sorumlu olan öğretim elemanlarının durumları, önemli araştırma konularıdır (Koç, 2003:26).

Hazırlanmış olan bu çalışmanın amacı, Türkiye’de din eğitiminin problemleri bağlamında yüksek lisans düzeyinde eğitim-öğretim yapan kurumlardan ilahiyat fakültelerinin yüksek lisans ana bilim dallarını incelemektir. Çalışma temel bağlamını, üniversite eğitimi sonrası hem entelektüel olma hem de yüksek din eğitimi alma çabasını yansıtan yüksek lisans eğitiminin algılanma biçimlerini öğrenciler üzerinden değerlendirmeye odaklamıştır. Araştırma Batı Karadeniz Üniversitelerindeki İlahiyat Fakülteleri bünyesinde yüksek lisans yapan öğrencilerin eğitim ve öğretimle ilgili tutumlarını ve algılarını anlamaya dönük hazırlanmıştır. Çalışmada ulaşılan sonuçlar, genelleme kaygısı gütmeyen Türkiye’deki yüksek lisans düzeyinde eğitim veren ilahiyat fakültelerindeki problemlere ışık tutmaya çalışmıştır. Çalışmada nitel araştırma deseni olarak mülakat tekniği kullanılmıştır. Çalışmanın anahtar kavramlarından olan ve öğrencilerin eğitimleri etrafında ortaya çıkarak onları olumsuz etkileyen sorunları ifade etmek üzere seçilen “*problemler*”, öğrencilerin kendi görüş ve yaklaşımları esas alınarak tespit edilmiştir. Çalışmada, ne amaçla yüksek lisans yapıldığı, programa kayıt olmadan önce bilinçli olup olmadığı, programın etkililiği ve katkıları ya da zorluklarının neler olduğunun tespiti, programda hoca-öğrenci etkileşiminin nasıl olduğu, kurumsal anlamda işleyişten memnun olup olmadığı, ders içeriklerinin yeterli olup olmadığı gibi temel sorular sorulmuştur. Bütün bu bağlamlar dikkate alındığında, ilahiyat eğitiminin popülerleştiği ve gittikçe yükselen bir grafiğe sahip olduğu günümüzde bu çalışmada din öğretiminin yüksek lisans programlarının gelişimi, bireylerin

öğretimine katkısı, kaliteli eğitim seviyesinin tartışılabilirliği, sunduğu imkanlar, bireylerin eğitim sürecinde karşılaştığı güçlükler üzerinde durulmuştur.

2. DÜNDEN BUGÜNE TÜRKİYE'DE İLAHİYAT EĞİTİMİ

İlahiyat fakülteleri, İslami ilimleri nesilden nesile aktarmak, halka dinî görevlerini yerine getirmesi için gerekli olan bilgileri öğretmek ve insanların manevi ihtiyaçlarını gidermek ve akademik düzeyde ilahiyat araştırmalarını yapacak kişileri yetiştirmek için kurulan sosyal müesseselerdir (Bayraklı, 1988:127). İlahiyat fakültelerinin tarihine bakıldığında Darülfünun'da 1 Eylül 1900 yılında açılan Ulum-i Aliye-i Diniye şubesi esas alınacak olursa ilahiyat eğitiminin Türk eğitim sistemi içinde varlığının 100 yılı aştığını söylemek mümkündür. Türkiye'de Yüksek Din Eğitimi, Tevhid-i Tedrisat Kanununun 4. Maddesine göre; Darülfunûn'da bir ilahiyat fakültesinin kurulmasıyla başlamıştır. Kısa bir süre faaliyet gösteren bu İlahiyat Fakültesi, açılışından bir süre sonra kapanmıştır. Otuzlu yıllarda ilahiyat eğitimindeki bir kesintinin ardından, 1949 yılında açılan Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi ve diğer ilahiyat fakülteleri, bir yandan İslam ve din bilimleri alanında yapılan tatmin edici çalışmalarla topluma önemli bilgiler sunmuş, diğer yandan da örgün eğitim ve yaygın eğitim alanında toplumu din konusunda aydınlatacak bireyler yetiştirme gayreti göstermiştir (Aşıkoğlu, 2005:2).

Tevhid-i Tedrisat Kanununun 4. Maddesinde ilahiyat fakültelerinin amacı; yüksek diniyat mütehassısları yetiştirmek olarak tanımlanmıştır. Ancak Darülfunûn'a bağlı olarak açılan bu ilahiyat fakültelerinin mezun veremeden kapanınca böyle bir hedefin gerçekleşmesi de mümkün olmamıştır. Darülfunûn'da açılan İlahiyat Fakültesinin kapanması sonrası, Yüksek Öğretimde 1949'da Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi açılıncaya kadar, herhangi bir program yer almamıştır. 1949'da açılan Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nin amacı;

“Din meselelerinin sağlam ve ilmi esaslara göre incelenmesini mümkün kılmak, derin mesleki bilgiye ve düşünsel kavrama yeteneğine sahip din

adamlarının yetişebilmesi için gerekli şartları sağlamak maksadıyla memleketimizde de Batı'daki örneklerine benzer bir İlahiyat Fakültesi kurulması olarak açıklanmıştır” (Kostaş, 1990:8).

Tevhidi Tedrisat Kanunuyla İlahiyat Fakülteleri için belirlenen “*din mütehassısları yetiştirmek*” misyonuna bugün fiilen yeni misyonlar eklenmiştir. O dönemde aynı kanunla açılması öngörülen imam-hatip okullarına dini pratikleri (imamet ve hitabet gibi din hizmetlerini) yürütecek elemanlar yetiştirmek görevi verilmişti. Bu yüzden İlahiyat Fakültesinin görevi “din mütehassısları yetiştirmek” şeklinde ifade edilmişti. Oysa, günümüzde İlahiyat Fakülteleri, araştırmacı din bilginleri yetiştirmenin yanında hem örgün hem de yaygın eğitim alanında görev yapacak elemanlar yetiştirme görevini de üstlenmiş bulunmaktadır. Nitekim 1980 yılında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde hazırlanan bir raporda “Mezunların hem Diyanet İşleri Başkanlığında hem de Millî Eğitim Bakanlığında görev aldıkları; her iki görev içinde pedagojik formasyona ihtiyaç duyulduğu” belirtilmiş, bu rapora dayanılarak alınan karar doğrultusunda, Ankara Üniversitesi Senatosunun da onayıyla öğrencilere pedagoji eğitimi vermek üzere Din Eğitimi Kürsüsü kurulmuştur. Ayrıca bugün Diyanet İşleri Başkanlığında görev yapacak din hizmetleri personeli de artık bu amaçla açılan okullardan çok fakülte mezunları arasından seçilmekte hatta yüksek lisans, doktora yapanlar tercih edilmektedir ki yüksek lisans yapan diyanet çalışanları desteklenmektedir (Aşıkoğlu, 1994:86).

MEB'e bağlı Yüksek İslam Enstitülerinin kurulmasıyla hem İlahiyat Fakülteleri hem de Yüksek İslam Enstitüsü (YİE) olarak devam eden yüksek din eğitim öğretimi 1982'de YİE'nin İlahiyat Fakültelerine dönüştürülmesiyle yeni bir boyut kazanmıştır. Daha sonra farklı tarihlerde açılan İlahiyat Fakülteleri, eğitim öğretim faaliyetlerine devam etmiştir (Öcal, 1998:254; Aydın, 2004:21). İlahiyat Fakültelerinde tek tip müfredata ilave olarak ilk defa 1997-98 Eğitim Öğretim Yılında İlköğretim DKAB (Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi) bölümü açılmıştır. Bazı İlahiyat Fakültelerinde açılan farklı bölümler bulunmakla birlikte, genel olarak İlahiyat Fakültelerinin çoğunluğu tek tip

programla eğitim öğretime devam etmişlerdir. Bu bölümlerin 2006-2007 eğitim-öğretim yılından itibaren Eğitim Fakültelerine aktarılmasıyla İlahiyat Fakülteleri yine tek tip programa dönmüştür. İlköğretim DKAB bölümlerinin 2011'de tekrar İlahiyat Fakültelerine aktarılmasıyla bünyesinde İlköğretim DKAB bölümleri olan ilahiyat fakülteleri birden fazla programla eğitim öğretime devam etmeye başlamıştır. Günümüzde, yüksek din eğitimi veren kurumlar, İlahiyat Fakültesi/İlahiyat Bilimleri/Uluslararası İslam ve Din Bilimleri ve İslami İlimler Fakültesi olarak farklı isimlerle eğitim öğretim faaliyetlerini sürdürmektedir. Devlet üniversitelerinin neredeyse tamamına yakınında açılan İlahiyat eğitimiyle ilgili yüksek eğitim öğretim kurumlarının sayısı da 100'e yaklaşmış bulunmaktadır. Ayrıca bazı üniversitelerin Açık Öğretim Fakülteleri bünyesinde faaliyetlerine devam eden İlahiyat Ön Lisans ve İlahiyat Lisans Tamamlama (İLİTAM) programları da bulunmaktadır (Köylü, 2013:23).

İlahiyat fakültelerinin akademik yapılanmalarına bakıldığında, sadece İslam bilimleri değil din bilimleri, felsefe, psikoloji, sosyoloji vb. bilimlerin de yer aldığı ve programlarda ders olarak okutulduğu görülmektedir. Yani İlahiyat Fakülteleri, öğrencilerini tek yönlü değil çok yönlü yetiştirme gayreti içindedir. Bu gayretin sonucu olarak toplumsal değişim ve ihtiyaçlar doğrultusunda olmak üzere zaman zaman fakülteler öğretim programlarını yenilemekte ve geliştirmektedir (Aşıkoğlu, 2005:4). İlahiyat Fakültelerinin istihdam sahası oldukça geniş bir alanı kapsamaktadır. İlahiyat Fakültesi mezunları genel olarak Millî Eğitim Bakanlığı ve Diyanet İşleri Başkanlığının farklı hizmet alanlarında görev alabilmektedir. MEB'e bağlı İlk ve Ortaöğretim Kurumlarında Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmeni, İmam Hatip Ortaokul ve Liselerinde Meslek Dersleri öğretmeni olarak görev yapabilme imkânları da vardır (Korukçu, 2011:57).

3. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

Bu araştırma, yüksek din öğretimine kayıtlı öğrencilerin gözünden (yüksek lisans) eğitim aldıkları anabilim/bilim dalı yüksek lisans eğitim programına

bakışlarını tespit etmeyi amaçlamıştır. Bu amaç doğrultusunda araştırmada aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

Tablo 2. Mülakat Çerçevesi

Soru Niteliği	Soru İçeriği
Tercihlerin Belirlenmesi	* Programı tercih nedenleriniz nelerdir? * Programı tercih etmenizi etkileyen kişiler ve faktörler nelerdir? * Eğer imkânınız olsa farklı bir program seçmek ister miydiniz? Neden?
Programla İlgili Beklentilerin Tespiti	* Program ile ilgili şu anki kanaatiniz nedir? * Eğitim ve öğretimle ilgili en büyük sorunuz nedir? * Eğitim ve öğretimle ilgili sorunlarınızın çözümüne yönelik en önemli beklentiniz nedir?
Öğretim Üyelerinin Değerlendirilmesi	* Sizce programdaki öğretim üyelerinin sahip olması gereken en önemli nitelikler neler olmalıdır? * Öğretim üyeleriyle rahat diyalog kurabiliyor musunuz?
Kendini Geliştirme Becerilerinin Belirlenmesi	* Derslerin dışında kendinizi geliştirmeye yönelik okuma-araştırma yapıyor musunuz? * Hangi alanda okuma-araştırma yapmaktan hoşlanıyorsunuz?
Mezuniyet Sonrası Sürecinin Betimlenmesi	* Mezuniyet sonrası en önemli endişeniz nelerdir? * Mezun olduktan sonra ki süreçte ne yapmayı düşünüyorsunuz ve bu doğrultudaki hedefleriniz nelerdir?

3.1. Araştırmanın Çerçevesi

Araştırma, günümüzde türleri ve personel sayısı bakımından oldukça önemli bir büyüklüğe ulaşan, fakat yeterliliği ve verimliliği zaman zaman tartışılan yaygın din eğitimi alanına dair İlahiyat Fakültesi yüksek lisans öğrencilerinin bakışını tespit etmek ve buradan hareketle alana dair sonuçlara ulaşarak ortaya koymak açısından önemlidir. Ayrıca elde edilen verilerin yorumlanıp değerlendirilmesiyle ulaşılan bulgular, İlahiyat Fakültelerinin yüksek lisans programlarının eğitim-öğretim durumunu anlamak açısından kayda değerdir. Araştırma bulguları gerek ders

döneminde gerekse tez döneminde olan öğrencilerin İlahiyat Fakültelerinin yüksek lisans programındaki eğitim uygulamalarını nasıl değerlendirdiklerini tespit edebilmek açısından önem taşımaktadır. Bunların giderilmesi alanda belirlenen amaçların gerçekleştirilmesi açısından fayda sağlayacaktır. Öğrencilerin alanla ilgili tereddütlerinin bilimsel bir tarzda tespit edilmesi aynı zamanda alanın geleceği ve verimi açısından hayati öneme sahiptir. Araştırmanın evrenini, 2017-2018 eğitim-öğretim yılında Batı Karadeniz Üniversiteleri bünyesinde faaliyette olan İlahiyat Fakültelerinin yüksek lisans öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini, Karabük Üniversitesi, Kastamonu Üniversitesi, Sakarya Üniversitesi, Bartın Üniversitesi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi'nde öğrenim gören yüksek lisans öğrencilerinden oluşmaktadır.

Araştırmanın Demografik Yapısı

Cinsiyet	Dönem	Üniversite	Anabilim Dalı
Kadın	Ders	Karabük Üniversitesi	Temel İslam Bilimleri / İslam Hukuku
Kadın	Tez	Sakarya Üniversitesi	Temel İslam Bilimleri/ Tefsir
Kadın	Ders	Kastamonu Üniversitesi	Mezhepler Tarihi
Erkek	Ders	Bartın Üniversitesi	Hadis
Erkek	Tez	Abant İzzet Baysal Üniversitesi	Temel İslami Bilimler
Kadın	Tez	Karabük Üniversitesi	Temel İslami Bilimler
Erkek	Ders	Karabük Üniversitesi	Temel İslam Bilimleri/ Kelam ve İslam Mezhepleri Tarihi Anabilim Dalı
Kadın	Ders	Abant İzzet Baysal Üniversitesi	İslam Tarihi
Kadın	Ders	Abant İzzet Baysal Üniversitesi	Temel İslam Bilimleri / İslam Hukuku
Kadın	Tez	Karabük Üniversitesi	Temel İslam Bilimleri/ Kelam ve İslam Mezhepleri Tarihi Anabilim Dalı
Erkek	Ders	Kastamonu Üniversitesi	Temel İslam Bilimleri/ İslam Hukuku
Erkek	Tez	Karabük Üniversitesi	Temel İslam Bilimleri/ Kelam ve İslam Mezhepleri Tarihi Anabilim Dalı
Kadın	Tez	Karabük Üniversitesi	Temel İslami Bilimleri/ İslam Hukuku
Kadın	Bil. Hz.	Kastamonu Üniversitesi	Temel İslami Bilimleri/ İslam Hukuku

Kadın	Ders	Karabük Üniversitesi	Temel İslam Bilimleri/ Kelam ve Mezhepleri Tarihi Anabilim Dalı
Kadın	Ders	Kastamonu Üniversitesi	Kelam
Kadın	Ders	Kastamonu Üniversitesi	Tefsir
Kadın	Ders	Abant İzzet Baysal Üniversitesi	Temel İslam Bilimleri
Erkek	Tez	Bartın Üniversitesi	Hadis
Kadın	Tez	Karabük Üniversitesi	Temel İslam Bilimleri/Kelam ve İslam Mezhepleri Tarihi Anabilim Dalı

3.2. Uygulama

Çalışmanın mülakat soruları, din eğitimi sahasında görev yapan ve konuyla ilgili çalışan akademisyenlerin çalışmalarından yararlanılarak hazırlanmıştır. Hazırlanan mülakat sorularının bir kısmı, araştırmacı tarafından bizzat adı geçen İlahiyat Fakültelerine gidilerek uygulanmıştır. Bir kısmı da ilgili fakültelerdeki öğretim üyelerinin yardımlarıyla gerçekleştirilmiştir. Uygulama, Eylül (2017) ayının sonlarında ilgili fakültelerde yapılmıştır. Araştırmanın analiz kısmında sorulara verilen cevaplar yorumlanmıştır. Bu cevaplar, İlahiyat fakültelerinin yüksek lisans programlarındaki öğrencilerin alana dair birinci elden görüşlerini yansıtması bakımından önemli görünmektedir.

4. ARAŞTIRMA BULGULARININ YORUMLANMASI

4.1. Tercihlerin Belirlenmesi

Çerçeve 1: Programı tercih nedenleri

İlahiyat Fakültesi bünyesinde kurulu farklı anabilim dallarında kayıtlı yüksek lisans öğrencilerinin tercih nedenlerinin öğrenilmesi amacıyla mülakatta yer alan ilk soru “*programı tercih nedenleriniz nelerdir?*” sorusu olmuştur. Bu soruya verilen temel yanıtlardan birisi “*ilgi alanıma girmesi*” şeklinde olurken “*kendisini geliştirmek istediğini*” söyleyen katılımcıların da varlığı dikkat çekmiştir. Kuşkusuz bu durum, kimi zaman lisans eğitiminde kazanılan bilgi ve görgünün artırılması kimi zaman da lisans eğitiminin yetersizliğine gönderme yapmaktadır. “*Kendi alanımdan kopmamak veya*

kendi alanımdaki eğitimimi devam ettirmek için” yanıtlarının bu göndermelere referans olduğu kabul edilmiştir.

Katılımcıların programı tercih etme sebeplerinin akademik kariyerle de doğrudan ilişkilendirildiği görülmüştür. Burada özellikle yüksek lisansın akademisyenliğe geçiş için önemli bir sac ayağı olduğu kabul edilmiştir. Katılımcılardan birisi bu durumu en net *“bu programı tercih etme sebepim kendimi alanımda geliştirip ileride akademisyen olmak”* şeklinde ifade etmiştir. Bir diğer katılımcı ise öğretmen olduğunu söylemekle birlikte yüksek lisansın *“akademisyen olmak için bir geçiş aşaması”* olduğuna inandığını ve bu nedenle burada olduğunu belirtmiştir. Her ne kadar yüksek lisansın alanında bilgi sahibi olmayı ve uzmanlaşmayı artırdığına dikkat çekmiş olsa da bir diğer katılımcının ifade ettiği temel noktalardan birisi de *“akademik kariyer için gerekli bir eğitim”* cevabının verildiği görülmüştür. Sırf akademik kariyer hedefi olmadığını belirten katılımcının dikkat çektiği nokta ise tercih yaparken *“alanın önü açıklığı ve araştırma konusunun çok olması”* şeklindedir. Aynı katılımcı aktarımının devamında *“Daha birinci sınıftayken yüksek lisansı aklıma koymuştum. Hocamın da yönlendirmesiyle bu alanda çalışmalara başladım.”* şeklinde tercih sebebinin betimlemesini yapmıştır.

Katılımcıların tercih sebeplerinin sorulduğu ilk soruya öğrencilerin kendilerini yüksek lisans yaptıkları alanla ilişkilendirerek yanıtlar verdikleri yoğun olarak görülmektedir. Katılımcılardan birisi *“Kelam ilmi bütün ilimlerin başlangıcı olarak inanç esasını ele aldığı için dinimi daha iyi öğrenebilmek ve yaşamak için bu programa başvurdum.”* şeklinde bir aktarım yapmıştır. Bu aktarımda kuşkusuz yaşam biçiminin pratiğe aktarılmış hali gözlenmektedir. Kişinin dindar bir hayat sürme gayesini kelamda yüksek lisans yapmakla eş değerlediği anlaşılmaktadır. Aynı eşitleme bir başka katılımcının İslam Hukuku ile ilgili yaptığı betimleme de karşımıza çıkmıştır. *“İslam Hukuku'nun hüküm çıkarma anlayış ve yöntemlerini öğrenerek taklidi imanımı elimden geldiğince tahkiki imana çevirecek bilgiye sahip olmak ve bunları hayatıma yerleştirmek”* şeklinde tercihini betimleyen katılımcı, öğrendikleriyle de çevresinde ailesinden başlayarak genişleyecek bir kitleye

yol gösterme ve öğrendikleriyle onlara ışık tutma kaygısı yaşadığı anlaşılmaktadır. Bugün ile gelecek arasında bir bağ kuran katılımcı *“İslam Hukuk Anlayışı'nın gelecek nesillere aktarılmasında zincirin bir halkası olabilmeyi”* de yüksek lisansı tercih etmesinde önemli nedenlerden birisi olarak açıklamıştır. Yüksek lisansı tercih etme sebebinin daha evrensel ve toplumsal gayelere bağlanmasıyla da karşılaşılmıştır. *“Müslümanların içinde buldukları ayrılıkçı, ötekileştirici zihniyetlerinin inanç bakımından yönlerini doğru okuyarak tarihten günümüze çıkarımlar yapabilmek”* şeklinde amacını tanımlayan katılımcı, tarihten alıp getirdiği söylemini *“günümüz teolojik krizlerinin temeline inerek günümüzdeki krizleri anlayabilmek ve çözüm yolları bulabilmek”* şeklinde bugüne ve geleceğe bağlamıştır. Kuşkusuz geçmişle gelecek arasında kurulan bu bağlantıların, başka örneğini bir katılımcının ilahiyat öğrencilerine yüklediği misyonla kendisinin yüksek lisansı niçin tercih ettiğini açıklamış olduğu yanıtta görülmektedir. *“İnsan, dünyaya geliş amacı olarak Allah'ın kendisinden ne istediğini bilmeye ihtiyaç duyar.”* şeklinde söze başlayan katılımcı İslam hukukunun hayatı düzenleyici kurallara sahip olması bakımından önemli olduğuna dikkat çekmiştir. Fıkhi bilginin de önemli olduğuna dikkat çeken katılımcı, ilahiyat fakültesi öğrencilerinin tüm bunları öğrenip topluma aktarmak veya Kuran-ı Kerim'den hükümler çıkarmak gibi sorumluluklarının oldukça fazla olduğunu ifade etmiştir. Çünkü katılımcının kendisine ve ilahiyat fakültesi öğrencilerine biçtiği rol *“Ahkâmı bilmek ve Allah'ın koyduğu hükümleri hayatımıza işleyip insanlara aktarmaktır.”* şeklinde karşımıza çıkmıştır.

Mülakatlarda *“programı tercih etme sebeplerini”* sadece sevgi ile açıklayan katılımcıların da varlığı dikkat çekmiştir. Örneğin katılımcılardan birisi *“İslam hukuku dersini lisanstan beri seviyordum.”* diye söze başlayıp *“Mezun olduktan sonra sınavlara girdim ve sevdiğim alanı tercih ettim.”* şeklinde söylemini devam ettirmiştir. Bir diğer katılımcının ise *“Kelam ve İslam Mezhepler Tarihi alanına özel ilgi duymam ve bu alanda insanlara katkı sağlayacak bir şeyler ortaya koyabileceğime olan inancım”* şeklinde verdiği yanıtla sevgisiyle sosyal sorumluluk kaygısını birleştirdiği görülmüştür.

Tercih sebebini lise yıllarına taşıyan bir başka katılımcı ise “İslâm hukukuna liseden beri bir yatkınlığım var.” söylemini “Lisans eğitimimde de en severek katıldığım dersim olduğu için bu programı tercih ettim.” şeklinde meşrulaştırdığı anlaşılmıştır. Bir başka katılımcının ise “fıkha duyduğu sevgi ve ilgiyle” başladığı yüksek lisans eğitimini tercih etmesinin arka planında “görevi yönündeki gereksinim ve toplumsal eksiklik” şeklinde bir söylem dilini kullandığı görülmüştür.

Çerçeve 2: Programı tercihinde etkili faktörler

Öğrencilerin mülakatı tercih nedenlerinin yanı sıra programı tercih etmelerinde etkin olan kişi veya faktörleri öğrenmek de oldukça önemlidir. Bu yüzden mülakatın ikinci sorusu “programı tercih etmenizdeki etkin rol oynayan kişi ve faktörler nelerdir” olmuştur. Bu soruya verilen yanıtlardan birisi “bu programı tercihimde en önemli faktör insanların dinin inanç alanında çok fazla yanlışla düştüklerini ve bunun da bilgi eksikliklerinden kaynaklandığını görmek ve elimden geldiğince bu yanlışlara düşmemek ve bu yanlışları düzeltmek için çaba sarf etmek” şeklinde olurken “şahsıma gelen çok yönlü sorular neticesinde kendimde fark ettiğim eksiklik programı tercih etmemde etkili olmuştur” cevabını veren katılımcı da oldukça dikkat çekicidir.

Katılımcılardan alınan bu iki cevap doğrultusunda şöyle bir çıkarım yapmak mümkündür. Toplumun dini bilgi konusunda kendisini yetersizlik hissettiği süreçte, katılımcılardan birisinin kendisini bu yetersizliğin giderilmesi hususunda muhatap olarak görmesi ve bu yetersizliği kendinin gidereceğine inanması son derecede önemli bir bağlam olmuştur. Böylece fakültelerin kurulma amaçlarının pratikte de yetiştirilen kişiler seviyesinde karşılık bulduğu görülmüştür. Diğer bir katılımcının ise lisans eğitimi bakımından kendisini yetersiz hissetmesini fakültelerdeki lisans eğitim programlarındaki yetersizliklerle ilişkilendirmek mümkündür.² Dolayısıyla toplumun dini bilgiler konusunda yetersizliğinde ilahiyat fakültesi aktif bir rol üstleniyorsa

² İlahiyat Fakültelerinde müfredat tartışmaları dönem dönem yükselen bir trend tartışma konusu olmuştur. Bkz. <http://www.haber7.com/egitim/haber/1070488-yeni-ilahiyat-mufredatina-ilahiyatcilerden-tepki>

ya da toplumda böyle bir karşılığı varsa, yeniden düzenlenmesi gerekliliği açık olan eğitim müfredatlarına da dikkat çekmek olası görünüyor: “4 yıldır bir lisede öğretmenlik yapmaktayım. Bu süre zarfında gençlerin zihinlerinde cevap bekleyen birçok sorunun tarafımda daha iyi cevaplanması adına yüksek lisans eğitimi almayı düşünmem” şeklindeki cevap da bu yargıyı doğrular nitelikte bulunmuştur. Ancak burada genelleme kaygısının olmadığını da hatırlamakta fayda vardır.

Katılımcıların programı tercih etmelerinde rol oynayan kişilerin lisans eğitim sırasındaki hocaları olduğu görülmüştür. Programı tercih etmelerinde etkin olan kişi ve kişiler arasında aile bireylerinin de varlığının dikkat çektiği görülmüştür. Bir katılımcı “programı tercih etmemde etkili olan kişiler babam ve arkadaşlarım olmuştur” cevabını vererek bu duruma örnek teşkil etmiştir. Bir diğer katılımcı ise “lisans dönemimde dersime giren hocalarımdan bilgileri bu programı tercih etmemde en büyük etken oldu” yanıtını vermiştir. Her ne kadar katılımcılar tercih faktörünü kişi veya kişilere bağlasalar da böyle bir kararın kendi hayatlarına yön vermesi bakımından yine kendi düşünce ve özgür iradeleriyle olan bir tercihtir. Bir katılımcının “programı tercih etmemdeki faktör kendi düşüncelerimdir” cevabı yukarıdaki beyanı kanıtlar niteliktedir.

Bu soruya verilen cevaplar elbette bunlarla sınırlı değildir: “Programı tercih etmemdeki faktör bu alana aşırı ilgi duymamdır” yanıtı hiç şüphesiz bir karar alırken bu kararı etkileyen faktörün duygusal yönlerinin de ağır bastığına dikkat çekmektedir. Diğer bir katılımcı “etkilendiğim kişi yok, alanımda daha yüksek seviyede eğitim ve danışmanlık alabilme düşüncesi benim için başlıca faktördür” cevabıyla ilme olan açlığını vurgulamaktadır. Aldığı eğitimin yüksek seviyesine ulaşmayı amaç bilerek yüksek lisans yapmaya karar vermiştir. Yüksek lisans kavramı olur da işin içinde kariyer olmaz mı? Mülakatın bu sorusunun yanıtları arasında “akademik kariyer sahibi olmak benim için en önemli faktörlerden birisi ancak eğitim gördüğüm hocalarımdan etkisi yadsınamaz” yanıtının yer almasından da anlaşılacağı üzere kariyer yapma düşüncesi yüksek lisans yapmayı etkileyen faktörler arasındadır. Bu

soruya verilen cevapların çoğundan da anlaşılacağı üzere yüksek lisansı tercih etmede etkilenilen kişiler genellikle hocalar olmuştur.

Çerçeve 3: Yüksek Lisans Eğitiminde farklı programların tercih etme potansiyeli

Yüksek lisans tercihinde bulunurken kendi alanını seçmek hiç şüphesiz avantajlıdır. Ancak lisans öğrencilerinin çoğunluğu okudukları programları bilinçli olarak yani kendi tercihleriyle seçemediğinden yüksek lisansı ilgi duyduğu farklı bir alandan tercih etmek isteyebilir. Bu bağlamdan hareketle mülakatta bu konuyla ilişkili soruya yer verilmiştir. Katılımcıların geneli yapmış olduğu tercihten memnun görülmektedir. Örneğin; bir katılımcı *“bu alanı seviyorum. İmkânım olsaydı da yine bu alanı seçerdim, çünkü bu alanda aydınlatılması gereken konular fazla ve çalışma alanı oldukça geniş”* cevabını vermiştir. Kendi alanlarından memnun oldukları gibi aynı zamanda her biri kendi alanının geniş bir perspektifi olduğunu ve alanın daha fazla anlaşılır hale getirilmesi gerektiğini vurgulamaktadırlar: *“Hayır seçmek istemezdim, okuduğum programdan gayet memnunum”* şeklindeki cevaplara sıklıkla rastlanmıştır.

Bunun yanında farklı cevaplardan bahsetmek gerekirse katılımcılardan bazıları imkanları dahilinde olsaydı ilgi duydukları alanların farklı olduğunu dile getirmişlerdir. Bir katılımcı *“psikoloji alanına duyduğum ilgiden dolayı psikoloji alanında tercihte bulunmak isterdim”* cevabını verirken, yine başka bir katılımcı *“eğer imkânım olsaydı Felsefe alanını tercih ederdim. Çünkü felsefenin günümüz problemlerini çözmede daha elverişli olduğunu, felsefenin getirdiği çözümlerin daha kapsamlı olduğunu düşünüyorum”* diyerek bulunduğu alanın dışında ilgi duyduğu farklı bir alan olduğunu dile getirmektedir. Üzerinde durulan tüm bu cevapların dışında farklı türden cevaplar da mevcuttur. Zira bir katılımcı *“imkânım olsaydı yurt dışında eğitim almak isterdim çünkü bazı ülkelerin üst düzey, İslami eğitimde bizden daha iyi olduklarını düşünüyorum, ayrıca yurt dışında dil öğrenme imkânı da bulunurdu”* cevabıyla yurt dışındaki eğitimin önemine vurgu yapmaktadır. Alınan cevaplardan birisi istihdam bağlamında bir yanıt olmuştur: *“İmkânım*

olsaydı daha fazla iş ve kazanç imkânı olan herhangi bir program seçerdim” diyen katılımcının olaya tamamen iş olanakları yönünden bakması, içinde bulunduğu istihdam alanından hoşnut olmadığı anlaşılmaktadır.

4.2. Programla İlgili Beklentilerin Tespiti

Çerçeve 1: Programla ilgili kanaatler

Daha öncede belirtildiği üzere programdan memnun olanların yanında ilgi duymadıkları alanları bir şekilde tercihte bulunmuş katılımcıların da varlığından bahsetmek mümkündür. İster memnuniyet olsun ister aksi bir durum fark etmez netice itibariyle bir kanaatin olması kaçınılmaz bir gerçektir. Dolayısıyla mülakatın 4. sorusunda katılımcıların programla ilgili kanaatlerinin neler olduğuna yer verilmiştir. Mülakatın bu sorusuna verilen cevapların geneli olumlu yöndedir. Katılımcıların geneli bu soruya program vesilesiyle içinde buldukları memnuniyetleri dile getirmişlerdir.

Söylemleri birkaç cevapla örneklendirecek olursak; alınan cevaplardan birisi *“program kendimi geliştirmem ve birikim kazanmam için uygun bir müfredat ve akademik kadroya sahip.”* Bir diğer cevap *“program araştırma ve eleştirel bakış açısı kazanmamı sağladı ilerleyen zamanlarda daha da faydalı olacağı kanaatindeyim”* şeklindedir. Bir katılımcı *“programın akademik alanda ilgisi bulunan herkes için gerekli olduğu kanaatindeyim”* cevabını verirken diğer bir katılımcı *“derslerin başladığı ilk haftalardan bu yana yoğun bir program içerisindeyiz, programın bu kadar kısa sürede bile çok etkili olduğu kanaatindeyim”* yanıtını vererek programla ilgili olumlu bildirimde bulunmuştur. Son olarak diğer bir katılımcı *“lisans eğitimi almış birisi olsam da hala birçok eksikliğimin olduğunun farkındayım ki değişen ve gelişen zaman bu durumu kaçınılmaz kılıyor. Başladığım yüksek lisans programıyla bu anlamda yeni bilgiler sahibi oluyor aynı zamanda hem bir öğretmen hem de bir öğrenci olmanın tarifsiz mutluluğunu yaşamış bulunuyorum”* cevabıyla duygu ve düşüncelerini dile getirmiştir.

Çatışmanın olduğu ortamlarda verimin daha fazla olduğu göz ardı edilemeyecek bir durumdur. Bundan dolayı bir soru karşısında tek yönlü bir

cevap değil de çeşitliliği kendinde barındıran cevapların olduğu sorular daha faydalı olacaktır. Mesela her mezhebin bir sorun karşısında farklı yorumlarını görmek mümkündür. Bu çeşitliliğin olması aslında fıkıh literatüründe kıyas, icma gibi ilimlerin gelişmesinin en önemli sebebidir. Dolayısıyla bu çalışmayı yaparken bu alandaki diğer öğrencilere de ışık tutması amaç edinildiğinden sorulan sorulara verilen cevapların değişkenlik göstermesinin olumlu yönde olduğu kanaatini uyandırmıştır. Yani bu soruda alınan cevaplar olumlu olduğu kadar aksi cevaplar da yer almaktadır. Örneğin; bir cevapta *“fakültede değişik nedenlerden dolayı programın verimli olmadığını düşünüyorum ancak kendi çalışmalarım ve araştırmalarım açısından baktığımda kanaatim olumlu”* diyen katılımcı fakültesindeki programı verimli görmemekle birlikte kanaatini kendi açısından olumlu olarak dile getirmiştir. Başka bir cevapta yine *“eğitim seviyesi olarak programımızın yetersiz olduğu kanaatindeyim”* ibaresi yer almaktadır. Bu şekilde olumlu cevapların yanında olumsuz cevaplar da görmek mümkündür. Zira her bireyin, eğitim seviyesine yaptığı yorum görecelidir.

Çerçeve 2: Eğitim ve öğretimle ilgili sorun değerlemesi

Çalışmanın hedefi ilahiyat fakültelerinin yüksek lisans alanlarındaki öğrencilerin aldıkları eğitim ve öğretime ilişkin görüşleri doğrultusunda bu alanların yeniden yapılanmasında etkili olacak çıkarımları belirlemektir. Araştırmada sorulan *“eğitim ve öğretimle ilgili en büyük sorunuz nedir?”* sorusu aslında çalışmanın olmazsa olmazıdır. Dolayısıyla katılımcıların verdikleri cevaplar da son derece önemlidir.

Bu soruya verilen cevaplarda en çok rastlanılan sorunun, belki de öğrencilerin genelinin aynı sebepten yakındığı bir duruma işaret ettiği gözlemlenmektedir. Bir katılımcı eğitim ve öğretimdeki en büyük sorunu *“ezberciliğin hala ön planda olması”* şeklinde tanımlamaktadır. Başka bir katılımcının *“ülkemizdeki eğitim ve öğretim daha çok ezbere dayalı, biraz daha hayatımıza yön veren ve gerçek hayatta uygulayabileceğimiz bir eğitim sistemi olmalı”* cevabı bu durumu destekler niteliğe sahiptir. Türkiye’deki eğitim sistemi her geçen gün değişiklik göstermektedir. Bu durum öğrencileri

şüphesiz olumsuz etkilemektedir. Haliyle eğitimin kalitesini düşürmektedir. *“Eğitimin kendisi başlı başına bir sorundur. Önümüze sunulan bilgilerin tasnif edilmeksizin karmakarışık bir halde aktarılıyor olması ve bu durumun hafızada herhangi bir ilmi veya bilgiyi tutması noktasında büyük bir sorundur”* cevabı, katılımcının hali hazırda bulunan eğitim sistemine olan memnuniyetsizliğinin bir ifadesidir. Bir başka cevapta *“şahsi bir sorunum olmamakla birlikte, eğitim-öğretimdeki en temel sorun sürekli değişkenlik gösteren eğitim sisteminin olduğunu düşünüyorum. Ne yazık ki bu değişim çoğu zaman bir deney amaçlı ve öğrenciler üzerindeki etkisi düşünülmeden ‘tutmazsa değiştiririz’ mantığıyla yapılan bir hal aldı”* ifadelerinden de anlaşılacağı üzere öncelikle eğitim sisteminin yapılandırılarak istikrarlı bir şekilde devam etmesi gerekmektedir.

Katılımcıların bir kısmı bu soruyu *“maddi sıkıntılarla”* ya da *“ekonomik yetersizliklerle”* ilişkilendirmiştir. Çağımızda değişmeyen kendini her alanda hissettiren en büyük sorunlardan bir tanesi de ekonomik yetersizliklerdir. Hatta bu sebeple eğitime devam edemeyen, eğitim hayatını bırakan birçok öğrencinin varlığından bahsetmek mümkündür. Böylece öğrencilerin içerisinde yer aldığı sosyal sermayenin eğitimlerini kaliteli bir şekilde sürdürmelerinde temel bir bileşen olduğu görülmektedir. Bir katılımcı *“akademik açıdan çalışmalarımıza, maddi olarak rahat olmadığımızdan adapte olmakta güçlük çekiyoruz”* cevabını vermiş ve eğitim öğretimdeki en büyük sorununu maddiyata dayandırmıştır. Bir başka katılımcı *“maddiyat”* diyerek noktayı koymuştur. Sorulara gelen cevaplardan biri *“kitaplarımızın biraz fazla pahalı olması”* olmuştur. Bu cevaptan da anlaşılacağı üzere okumak bir yerlere gelmek çok da kolay değildir. Alınan bir diğer cevapta *“ulaşım”* ibaresi yer almaktadır. Ulaşım her ne kadar uzaklık olarak algılansa da maddiyatı da yakından ilgilendiren bir husustur. Bu sorunların yanında bir de kaynaklara ulaşmanın zorluğundan bahsetmek mümkündür, zira gelen cevaplar arasında *“gerekli olan kaynaklara ulaşma imkanımızın olması”* yer almaktadır.

Son olarak karşılaşılan cevaplardan bir diğer konu hem çalışıp aynı zamanda eğitimine devam eden katılımcıların sorunlarıdır. Bir katılımcı “*çalışıyor olmam ve meşguliyetimden dolayı derslerime zaman ayıramamam*” demiş ve çalışma durumundan kaynaklı bir sorunu dile getirmiştir. Şu “*çalışıyor olmamın araştırma yapmama engel olması, konferans vb. aktivitelere katılamamam*” cevabı da farklı bir sorun değildir. Bu cevaplara ek bir diğer katılımcının “*öğretmen olduğum için zamanımın çoğu okulda geçiyor, derslerime yeteri kadar süre ayıramıyorum*” cevabını da eklemek mümkündür.

Çerçeve 3: Sorunların çözümüne yönelik beklentiler tespiti

İnsan, yaşamı boyunca birçok sorunla karşılaşmakta ve tüm hayatı bu sorunlara birer çözüm yolu aramakla geçmektedir. Sorunların olduğu yerde bu sorunların çözümüne yönelik birtakım beklentiler de beraberinde gelecektir. Mülakatın bundan önceki sorusu eğitim ve öğretimdeki sorunları belirlemeye yönelik bir soruydu akabindeki soru da bu sorunların çözüm yollarını arar niteliktedir. Eğitim ve öğretimle ilgili sorunların neler olduğu sorulduğunda eğitim sisteminin değişkenliği cevabını sık sık almıştık, çözüm yollarının neler olabileceği sorusunda da “*yetkililerimizin artık değişmeyen bir eğitim sistemi yapmalarını ve eğitim sisteminin istikrar sağlaması beklentilerim arasındadır*” şeklinde benzer cevaplarla karşılaşılmıştır. Dikkat çeken bir diğer husus ezbere dayalı eğitim sisteminin olumsuz etkileriydi. Bir katılımcı eğitim ve öğretim sorunlarına yönelik beklentisinde “*ezbere dayalı eğitim sisteminin yerini düşünen ve üreten bireyler kazandıran bir eğitim sistemi almalıdır*” yanıtını vermektedir. Cevaplar bununla sınırlı değildir. Bir katılımcı soruya verdiği “*öğrenci profillerinin dikkate alınarak hazırlanmış bir öğretim programının geliştirmesi gerekmektedir*” yanıtıyla öneriler sunarken, bir diğer katılımcı “*öğrencileri daha aktif yetiştirmek sorunlara biraz olsun çözüm getirecektir. Toplum yararına bireyler yetiştirmek istiyorsak eğer öğrencilere özgüvenli ve kaygısız olacakları bir ortamda eğitim ve öğretim alma imkânı sunmamız gerekmektedir*” şeklinde bir öneri ortaya koymaktadır. Bu

cevaplardan hareketle eğitim sisteminin sadece bir sorun değil, birçok sorunu bünyesinde barındırdığı varsayımını yapmak yanlış olmasa gerekir.

Eğitim sistemindeki temel sorunlardan bir diğeri de öğrencilerin yöneltme ve mesleki yönlendirmede eksikliklerin olması görülmektedir. Bir katılımcının soruya verdiği *“öğrencilerin mezuniyet sonrasında neler yapabileceği, hangi alanlara yönelmesi gerektiği konularında bilinçlendirilmesi gerekmektedir. Çünkü mezun olduktan sonra ne yapacağını tam olarak bilemeyen hangi alana yönelmesi gerektiği konusunda kaygılar taşıyan bireylerden faydalı bir alt yapı oluşturulamaz. Bu yüzden okullardaki rehberlik servislerine büyük ölçüde ihtiyaç vardır. Öğrencilerin yanı sıra ailelerde bilinçlendirilmelidir”* şeklindeki cevap mesleki yönlendirmenin eksikliğini ifade etmektedir.

Mülakatın bu sorusuna alınan cevaplar içerisinde maddiyat kaynaklı sorunların çözüme kavuşması önerileri bulunmaktadır. Bir katılımcı eğitim ve öğretimle ilgili sorunun çözümüne yönelik beklentiyi *“bir kurumdan yüksek lisans bursu alabilmek”* şeklinde yanıtlayarak aslında durumu özetlemektedir. Bir başka katılımcı *“yüksek lisans burs imkanlarının çoğaltılması, mümkünse tezli yüksek lisans yapanların tamamına yönelik burs imkanlarının sağlanması”* cevabıyla eğitim ve öğretimdeki yaşadığı sorunlara karşı beklentisini dile getirmiştir.

Sonuç olarak, mevcut eğitim sisteminin ailenin sosyo-ekonomik durumunun öğrenci başarısı ve yönelimleri üzerinde yarattığı dezavantajları ortadan kaldırmada yetersiz olması nedeniyle öğrencilerin ailelerinin sosyo-ekonomik özellikleri yükseköğretimden yararlanmada hâlâ belirleyici bir etkiye sahiptir. Bu nedenle, yükseköğretime girişte sosyo-ekonomik özelliklerin etkisini sınırlayabilmek, yetenek ve çabaya dayalı girişi olanaklı kılmak amacıyla yükseköğretim öncesinde eğitim olanaklarının artırılması ve yaygınlaştırılmasının öncelikli eğitim politikalarından birisi olması gerekmektedir.

4.3. Öğretim Üyelerinin Değerlendirilmesi

Çerçeve 1: Öğretim Üyelerinin potansiyellerine dönük tespitler

Bu bölümde öğrencilerin, öğretim elemanlarının sahip olmasını istedikleri en önemli niteliklerin ne olması gerektiğine değinilmiş ve alınan cevaplarda öğretim üyelerinde bulunması gereken nitelikler; alan bilgisi ve ilmi yeterlilikten sonra, kişilik, karakter, samimiyet, gayret ve öğrenciye değer vermek olduğu görülmektedir. Nitekim öğretim üyelerinin sahip olması gereken nitelikleri soru olarak yönelttiğimizde bir katılımcı *“iyi bir öğretim üyesi alanında başarılı, gayretli, sabırlı, nasıl yol izlemesi gerektiğini bilen ve öğrencilerini de bu konuda en iyi şekilde yönlendiren bir birey olmalıdır”* cevabını vermiştir. Başka bir katılımcı ise kısaca *“bilgi ve samimiyet”* demiştir. Diğer bir katılımcı *“donanımlı olmalı”* diye eklemiştir.

Öğretim elemanın öğrenciye değer vermesi, iyi niyet ve samimiyet telkin etmesi, karşılıklı güven duygusunun gelişmesinde önemli bir etken olduğu gibi, öğrencinin kişiliğinin gelişmesine de katkı sağlayacaktır. Eğitim bir iletişim süreci olduğuna ve iletişim olmaksızın eğitim yapmak imkânsız olduğuna göre, bu süreçte öğretim elemanı kaynak, öğrenci alıcı konumundadır. Bir iletişim kaynağının, konusunda ne kadar uzman olursa olsun, dinleyiciye güven vermediği takdirde dinleyici üstünde fazla bir etkisinin olmadığını söylemek yanlış olmasa gerekir. O halde kendi sahasında ne kadar uzman olursa olsun, öğrenciyi etkileyebilmesi için, öğretim elemanının uzmanlığı yanında güvenilir ve sevilen birisi olması da son derece önemlidir. Bunu mülakatta yer alan *“bir öğretim üyesi öncelikle öğrencileriyle iyi iletişim kurabilmelidir, öğrencileriyle iyi iletişim kurabilen öğretim üyeleri gayet faydalı olacaklardır”* ve *“bir öğretim üyesi alanında yetkin olmalı ve öğrencileriyle kolay iletişim kurabilmelidir”* cevaplarında da görüldüğü üzere öğretim üyelerinin öğrencilerle olan iletişimi kuvvetli olmalıdır.

Araştırmaya katılan bir öğrencinin bu soruya olan cevabı ise *“işini severek yapıyor olması”* yönünde olmuştur. Öğretim elemanlarının psiko-sosyal

açından mesleki tatmin düzeylerinin yüksek olması ve işlerini severek yapıyor olmaları önemli bir avantaj olarak değerlendirilmelidir. Bunun için genel anlamda yapılması gereken öğretmenlerin yeterli olmadıkları hususlarının farkına varmalarını sağlamak ve bu konularda yeterlik kazanmalarına destek olmaktır.

Çerçeve 2: Öğretim Üyeleri ile iletişim alanlarının tespiti

Araştırmaya katılan öğrencilerden 16'sı, öğretim elemanları hakkında oldukça olumlu bir dil kullanmışlardır. Bu ifadelerden bazı örnekler şöyledir:

“İstediğimiz zaman istediğimiz hocamızın yanına gidip onlarla rahat bir şekilde diyalog kurabiliyoruz.”

“Evet. Rahat diyalog kurabiliyorum.”

“Evet. Hepsi birer baba, abi gibiler.”

“Evet. Oldukça sıcak insanlar.”

şeklinde cevapların sayısını arttırmak mümkündür. Bununla beraber katılımcılardan 4'ü bu fikirde değildir. Şu cevaplardan yola çıkarak bu sonuca varılabilir:

“Öğretim üyelerinin kişiliğine göre değişiyor. Bir kısmıyla rahat konuşabilirken, bir kısmı ile iletişim kurmak bir hayli zorlaşıyor.”

“Kısmen evet.”

“Sadece bir kısmı ile.”

“Hepsi olmasa da bazılarıyla rahat diyalog kurabiliyorum.”

Aslında herkesten aynı cevabı almak son derece zordur. Ancak dikkat çeken nokta olumlu cevapların sayısının olumsuzlara nazaran fazla olmasıdır. İlahiyat fakültelerinin lisans programlarında öğrenim gören öğrencilerin sorun ve beklentilerine yönelik birçok çalışma mevcut, bunun yanında yüksek lisans alanlarıyla ilgili henüz yapılmış araştırmalar neredeyse yok denecek kadar azdır. İlahiyat lisans programlarıyla ilgili olan araştırmalar incelendiğinde öğretim üyelerine yönelik olarak öğrencilerin büyük bir

bölümü olumsuz dönüt vermiştir. Bu durumun nedeni kuvvetle muhtemel yüksek lisans programlarında öğrenci mevcudunun az olması, dolayısıyla öğretim üyelerinin, öğrencilerin hepsiyle bizzat ilgilenme imkanına sahip olmasından dolayıdır. Lisans dönemi ister istemez bir hocanın büyük bir sınıfa ders anlatarak, hepsiyle birebir ilgilenme imkânı bulamayarak geçiyorken, yüksek lisans ile birlikte bir öğretim üyesiyle birebir istişare ederek ondan istifade etme ortamı oluşmaktadır. Bu sebepten dolayı iki program arasında, öğretim elemanlarıyla diyalog kurma meselesi farklılık arz etmektedir.

4.4. Kendini Geliştirme Becerilerinin Belirlenmesi

Çerçeve 1: Dersler dışında okuma ve araştırma becerileri

Öğrencilerin yüksek lisans tahsili esnasında derslerin dışında kendini geliştirmeye yönelik okuma/araştırma yapıyor mu? Çalışmada bu sorunun da olmasının yararlı olacağı düşünülmüş ve öğrencilere ders dışı okuma-araştırma yapıp yapmadıkları sorulmuştur. Katılımcılardan 12'si bu soruya kesinlikle evet cevabını verip okuma-araştırmanın bir gereklilik olduğu vurgusunu yapmıştır.

“Evet. Alanımla ilgili okumalar yapıyorum.”

“Okuma-araştırma elbette olmak zorunda. Gerek hocalarımızın tavsiye etmiş olduğu konularda gerekse kendi ilgi alanıma giren konularda okuma-araştırma yapıyorum.”

“Hocaların verdiği ödevler dışında. Makale okumaları yapıyorum.”

“Yapıyorum evet, farklı zamanlarda farklı alanlara merak duyup okuma-araştırma yaparım.”

“Evet. Derslerin dışında sürekli araştırma ve okuma yaparım.”

Katılımcılardan 8'i ise okuma ve araştırmaya zaman kaldığı sürece fırsat bulduklarını dile getirmiştir.

“Fırsat buldukça yapmaya çalışıyorum.”

“Çok sayılmaz.”

“Vaktim olduğunca yaparım.”

Bu şekilde cevapları da görmek mümkündür. Öğrencilerin büyük bir kısmının kendini geliştirme çabası içerisinde olduğu söylenebilir. Bu öğrencilerin, ders saatleri dışında en fazla uğraştıkları işlerin başında; kitap okumak ve araştırma yapmak, sosyal ve kültürel etkinliklere katılmak ve derslerle ilgili çalışmalar yapmak gelmektedir. Öğrencilerin büyük bir kısmının kütüphane ile ilişkisinin iyi olduğu anlaşılmaktadır. Kendini geliştirme konusunda yetersiz olduğunu söyleyenlerin, engel olarak ileri sürdüğü en önemli gerekçeler; derslerin yoğunluğu, teşvik edici ortamın olmayışı ve amaç sorunu olmuştur.

Araştırma sonuçlarına göre; öğrencilerin genelde olumsuz olarak belirttikleri sorun okuma konusunda yeterli zaman bulamamaktan kaynaklıdır. Bu sorunu çözebilmek için eğitim programına “*zaman yönetimi*” konusunda bir ders konulmalı ya da ilgili olabilecek bir dersin içeriği zaman planlanması ile ilişkilendirilmedir.

Çerçeve 2: İlgi/Uzmanlık araştırma-okuma alanları

İlâhiyat fakültesinde okuyan öğrencilerin en fazla din ve ilâhiyat alanında eser okumaları doğaldır. Başka araştırmalarda da benzer sonuçlar çıkmıştır. Din-ilâhiyattan sonra, kız öğrencilerin en fazla ilgilendikleri alanlar sanat-edebiyat ve tarih iken; erkek öğrenciler tarih, felsefe ve siyasetle ilgilendiklerini belirtmişlerdir.

4.5. Mezuniyet Sonrası Sürecinin Betimlenmesi

Çerçeve 1: Mezuniyet sonrası endişeler

Öğrencilerin mezuniyet sonrası en önemli endişeleri arasında ilk sırayı “*toplumun beklentilerini karşılayamama*” konusunun aldığı görülmektedir. Bunu sırasıyla; “*ne yapacağı ile ilgili belirsizlik ve kararsızlık*” ve “*görev alamama*” endişesi takip etmektedir. Toplumun beklentilerini karşılayamama ve mezun olduktan sonra görev alamama gibi endişeler,

aslında sadece ilâhiyat fakültesi öğrencilerinin değil, ülkemizdeki üniversite gençliğinin büyük bir kısmının ortak endişesidir. Nitekim üniversite öğrencileri üzerinde yapılan araştırmalarda, öğrencilerin en önemli sorunları arasında gelecek kaygısının olduğu ve geleceğe ilişkin kaygı ve korkularının başarısız olma, işsizlik ve iş edinmedeki güçlükler konularında toplandığı görülmüştür.

Son yıllarda yapılmış araştırmalarda (Şahin vd. 2009) Türk gençleri için maddiyat, önem bakımından son sırada olmakla beraber, kaygı bakımından ilk sırada yer almaktadır. Türk gençlerinin beklentileri arasında ilk sırayı, iş ve maddî destek almaktadır. Yapılan araştırmalarda eğitim ve istihdamın, gençliğin başta gelen sorunları arasında olduğu, belli alanlarda işgücü fazlalığı olduğu ve diplomalı işsizlerin sayısında artış görüldüğü tespit edilmiştir.

Katılımcıların; *“her mezun gibi benimde temel endişem işsizlik”* ve *“mezun olduğum bölüme uygun çalışma imkânı bulamamak”* cevaplarından hareketle, araştırmaya katılan öğrencilerin, dersleri başarabilme, mezun olabilme yanında, ekonomik yaşantısını sürdürebilme, meslek ve iş seçme, mezun olduktan sonra iş bulabilme, evlenip aile kurabilme gibi sorunlarının, geleceğe yönelik sorunlarının başında yer aldığı ve bunların öğrencileri kaygı altında tuttuğu görülmektedir.

Çerçeve 2: Mezuniyet sonrası hedeflere odaklanma

Türkiye'de bir yükseköğretim kurumuna girebilmek ne kadar önemli ise, başarı ile tamamlamak da o kadar önemlidir. Bazen yükseköğrenimi tamamlamak da yetersiz olmaktadır. Çünkü mezuniyetten sonra branşı doğrultusunda beklemeksizin iyi bir işe girebilmek gençlerin en tabii hakları ve beklentileridir. *“Öğretmen olarak görev almak ve okuduğum alanda kendimi geliştirmek”* ve *“kaliteli bir öğretmen olarak hayatıma devam etmeyi düşünüyorum”* cevapları bu durumu kanıtlamaktadır. Onun için gençler haklı olarak, yükseköğrenimlerinin sonunda vakit kaybetmeksizin görev almak arzusunu duymaktadırlar. Üniversite tahsilini tamamlamasına

rağmen nerede hangi işe girebileceğini bilemeden ve hatta müracaatı halinde işe alınıp-alınamayacağından bile emin olmadan ortalarda gezmek ise, gençlerin hiç hoşlanmadıkları durumlardandır.

Katılımcıların tamamı *İlahiyat Yüksek Lisans Programı* öğrencisi olduğu için, mezuniyet sonrası almayı düşündükleri görevler de buna uygun olarak seçilmiştir. Öğrencilerin yarıya yakın bir kısmı, mezuniyet sonrası doğrudan yapabilecekleri mesleklerde çalışmak yerine, doktora ve akademik çalışma yapmayı düşünmektedir.

“Doktora yapmak istiyorum, bunun için dil kursuna yazıldım.”

“Akademisyen olmak istiyorum. Şu an başladığım yüksek lisans bunun ilk adımı, diğer bir adım da dil sınavından başarılı olmak, bunun içinde kurslara yazıldım.”

“Mezun olduktan sonra doktorayla devam edip, akademisyen olmak istiyorum.”

“Dil sınavında başarılı olup araştırma görevlisi olmak istiyorum.”

Katılımcıların vermiş oldukları bu cevaplara göre öğrencilerin şu anda okudukları İlahiyat Yüksek Lisans Programı'nın doğrudan sunduğu gerek öğretmenlik gerekse din hizmetleri ile ilgili meslekleri yeterince benimsememiş olduklarını düşünmek mümkün olabileceği gibi, bu mesleklerle ilgili istihdam alanlarının sınırlı oluşu da bunda etkili olabilmektedir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyelerinde ilahiyat fakültesi hocaları tarafından sunulan yüksek lisans programlarında eğitim veren farklı isimlerdeki yüksek lisans öğrencileri üzerinde yapılan bu araştırmada öğrencilerin birtakım sorunları olduğu ve bu sorunların önemli bir kısmının gelecekle ilgili kaygılardan kaynaklandığı tespit edilmiştir. Bununla birlikte İlahiyat Fakültesi yüksek lisans öğrencilerinin, içinde buldukları sorunların önemli bir kısmının dönemsel olduğu düşüncesi içinde bulunmaları

yaşadıkları sorunları aşma konusundaki isteklerini kaybetmedikleri şeklinde değerlendirilebilir. İlahiyat Fakültesi yüksek lisans öğrencilerinin kendilerini çok yönlü yetiştirmeleri gerektiği bilincinde oldukları, ancak içinde buldukları çevrenin sosyal, kültürel ve ekonomik özellikleri dikkate alındığında bu hedefe ulaşmalarının oldukça zor olduğu söylenebilir.

Öğrencilerin en önemli kaygıları arasında; iyi yetişmemiş olmak ve toplumun beklentilerini karşılayamamak gelmektedir. İlahiyat Yüksek Lisans Programı'nın amacı ise nitelikli ilâhiyatçıları bu ülkeye kazandırmaktır. Buna göre ortada bir çelişki var demektir. Aslında yapılması gereken, potansiyel olarak son derece nitelikli öğrencileri, iyi yetişmiş bireyler haline getirmektir. Programın amaçladığı nitelikli ilâhiyatçının, kendine güvenmemek, beklentileri karşılayamamak veya gelecek endişesi taşımak gibi sorunları olmamalıdır. Bu da yeteneklerinin farkına varmaları ve bunları geliştirmeleri için onlara rehberlik etmeyi gerektirmektedir.

İletişimde öğretim üyelerinin öğrencilerle arasındaki karşılıklı güven, sevgi ve saygı da çok önemli olduğuna göre, her şeyden önce bunun sağlanması gerekir. Öğretim üyelerinin derslerde ve derslerin dışında öğrencilere yol gösterici olmaları, öğrencilerin araştırmalarına destek olmaları, derslerin dışında belli bir program dâhilinde öğrencilerle araştırma yöntemleri hakkında görüşmeler yapmaları sağlanmalı, öğrenci sorunları ve beklentilerine de yer verilmelidir.

Öğrenci niteliğinin yükselmiş olması, öğretim üyelerinin işini bir taraftan kolaylaştırırken diğer taraftan zorlaştırmaktadır. Zira bu kadar nitelikli öğrencileri tatmin edebilmek için daha fazla çaba sarf etmek, sürekli bir yenilenme ve gelişme içerisinde olmak, farklı motivasyon araçları, öğretim yöntem ve teknikleri geliştirmek gerekmektedir. Bu da öğretim üyelerinin her şeyden önce, bilineni tekrar etmek, aynı kitapları ve malzemeyi sürekli olarak yinelemek gibi bıkkınlık verici durumlardan uzaklaşarak sorgulayıcı, çözümleyici eleştirel düşünmeyi geliştirecek stratejiler geliştirmelerini gerekli kılmaktadır.

İlahiyat fakültesi yüksek lisans öğrencilerinin büyük bir kısmının ekonomik, sosyal ve kültürel bakımdan orta tabakaya mensup aile çocukları olduğu dikkate alınır, ailelerinin gerek ekonomik gerekse entelektüel konularda onlara yeterli destek sağlayamadığı açıktır. Dolayısıyla öğrencilerin bu konularda da desteklenmesi gerekmektedir. Ekonomik yetersizlik gelecek kaygılarının daha da artmasını tetikler niteliktedir. Ekonomik yetersizlik faktörünün özellikle barınma sorunu ile kredi ve burs temininde kendini daha açık bir şekilde gösterdiği söylenebilir.

KAYNAKÇA

- AŞIKOĞLU, N. Y. (2005). "İlahiyat Fakültelerinin Eğitim Öğretime Katkıları ve Kaliteye Yolculuk", **Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, cilt:IX/1, Sivas.
- AYDIN, M. Ş. (2004). "İlahiyat Lisans Programının Amaç Sorunu", **Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu**, Isparta 2004.
- BAYRAKLI, B. (1988). "İlahiyat Fakültelerinin Programında Yapılması Gerekli Olan Değişiklikler", (tebliğ), **Yükseköğretimde Din Bilimleri Öğretimi Sempozyumu**, Samsun: O. M. Ü. İlahiyat Fakültesi Yayını.
- BOZAN, M. (2012). "Lisansüstü Eğitimde Nitelik Arayışları", **Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi**, Cilt:4, No:2, ss.117-187.
- EV, H. (2001). "İlahiyat Fakülteleri ile İlgili Bir Model Önerisi", **Tabularasa Akademik Dergi**, yıl:1, sayı:2, ss.129-149.
- GÜVEN, İ. Ve TUNÇ, B. (2007). "Lisansüstü Öğretim Gören Öğrencilerinin akademik Sorunları: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Örneği", **Milli Eğitim**, Sayı:173, ss.157-171.
- KARAMAN, S. Ve BAKIRCI, F. (2010). "Türkiye'de Lisansüstü Eğitim: Sorunları ve Çözüm Önerileri", **Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi**, Sayı:2, ss.94-114.

- KAYA, M. (2004). “İlahiyat Fakültelerinin İstihdam Alanlarına Uygun Eleman Yetiştirme Sorunu”, **Türkiye’de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu**, Bildiriler Müzakereler, Isparta.
- KOÇ, A. (2004). “İlahiyat Lisans Programı ve Mezunlarının İstihdam Sorunları Üzerine Bazı Mülahazalar”, **Türkiye’de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılandırılması ve Geleceği Sempozyumu**, Bildiriler Müzakereler (16-17 Ekim 2003), Isparta: SDÜ İlahiyat Fakültesi Yayınları, ss.277-284.
- KOÇ, Ahmet (2003). “İlahiyat Fakültesi (İlahiyat Lisans Programı) Öğrencilerinin Sorunları ve Beklentileri”, **M. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 25/2, ss.25-64.
- KORUKÇU, A. (2011). “İlahiyat Fakültesi Son Sınıf Öğrencilerinin Yaygın Din Eğitimine Bakışları”, **Değerler Eğitimi Dergisi**, cilt: 9, sayı:21, ss.55-97.
- KOŞTAŞ, M. (1989). “Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi”, **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt: XXXI, ss.1-27.
- KÖYLÜ, M. (2013). “Türkiye’de Yüksek Din Öğretimi: Nicelik Mi? Nitelik Mi?”, **Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı:35, ss.21-44.
- ÖCAL, M. (1986). “İlahiyat Fakültelerinin Tarihçesi”, **Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı:1, Cilt:1, ss.111-123.
- SEVİNÇ, B. (2001). “Türkiye’de Lisansüstü Eğitim Uygulamaları, Sorunları ve Öneriler”, **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, 34/1 , ss.125-137.
- ŞAHİN, İ. Fırat, N. Ş, ZORALOĞLU, Y. R. ve AÇIKGÖZ, K. (2009). “Üniversite Öğrencilerinin Sorunları”, **E-Journal of New World Sciences Academy**, 4(4), 1435-1449.

Journal of Social Sciences and Humanities:

T.C. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı İlahiyat Fakülteleri Öğretmen Yetiştirme ve Lisans Programları Yönetmeliği, Temmuz 1998.

TÜRKER, R. K. (2001). “Bilim İnsanı Yetiştirme: Dünyada ve Türkiye’de Lisansüstü Eğitim”, **TÜBA Bilimsel Toplantı Serileri 7**, Ankara, ss.21-32.